

“ILMIY TAFAKKUR VA ZAMONAVIY TADQIQOTLAR: MUAMMOLAR, YECHIMLAR VA ISTIQBOLLAR” MAVZUSIDAGI RESPUBLIKA ILMIY KONFERENSIYASI
Qabul qilindi: 30-sentabr 2026-yil • Ma’qullandi: 6-oktabr 2026-yil • Nashr qilindi: 13-oktabr 2026-yil

IJODIY O‘ZINI RO‘YOBGA CHIQARISH VA RAQAMLI HAMKORLIK: YOSHLARNING MADANIY MAHSULOT YARATUVCHI SUBYEKT SIFATIDA SHAKLLANISH SHARTLARI

ТВОРЧЕСКАЯ САМОРЕАЛИЗАЦИЯ И ЦИФРОВОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО: УСЛОВИЯ СТАНОВЛЕНИЯ МОЛОДЁЖИ КАК СУБЪЕКТА СОЗДАНИЯ КУЛЬТУРНЫХ ПРОДУКТОВ

CREATIVE SELF-REALISATION AND DIGITAL COLLABORATION: CONDITIONS FOR YOUNG PEOPLE’S AGENCY AS CREATORS OF CULTURAL PRODUCTS

Uzakov Barxayotjon Muxammadiyevich
Farg‘ona davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi
Orcid: 0009-0006-6616-873X

Annotatsiya. Raqamli ijod yoshlarning madaniy mahsulot yaratishdagi subyektligi va hamkorligi orqali o‘rganiladi. Konseptual tahlil texnik bajarish, mazmuniy qaror va hissaning e’tirof etilishini bir-biridan farqlaydi. Jamoaviy mahsulotning mavjudligi teng ishtirok yoki individual ijodiy rivojlanishni isbotlamaydi. G‘oya, rol, umumiy qaror va mualliflik e’tirofini tekshiruvchi hamkorlik matritsasi taklif etiladi.

Kalit so‘zlar: ijodiy subyektlik, raqamli hamkorlik, madaniy mahsulot, individual hissa, mualliflik, e’tirof, o‘zini ro‘yobga chiqarish.

Аннотация. Цифровое творчество изучается через субъектность молодёжи и совместное создание культуры. Разграничены техническое выполнение, содержательное решение и признание личного вклада. Общий продукт не доказывает равного участия или индивидуального творческого развития. Предложена матрица идеи, роли, совместного решения и признания авторского вклада.

Ключевые слова: творческая субъектность, цифровое сотрудничество, культурный продукт, индивидуальный вклад, авторство, признание, самореализация.

Abstract. Digital creativity is examined through youth agency and the collaborative production of cultural works. Conceptual analysis distinguishes technical execution, substantive decisions and recognition of contribution.A collective product does not itself prove equal participation or individual creative development. A collaboration matrix examines ideas, roles, shared decisions and recognition of authorship.

Keywords: creative agency, digital collaboration, cultural product, individual contribution, authorship, recognition, self-realisation.

Kirish

Raqamli vosita yordamida mahsulot yaratish yoshning madaniy subyekt sifatida shakllanganini avtomatik bildirmaydi. U tayyor shablonni texnik to‘ldirgan, boshqa odam g‘oyasini ijro etgan yoki mazmuniy qarorlarda faol qatnashgan bo‘lishi mumkin. Bu holatlar yakuniy faylning mavjudligi orqali bir xil ko‘rinadi. Maqola aynan mahsulot bilan uni yaratgan munosabat o‘rtasidagi farqni tahlil qiladi. Ijodiy o‘zini ro‘yobga chiqarish ko‘proq kontent chiqarish emas, mazmuniy tanlov va uning asoslarini anglash orqali o‘rganiladi.

Jenkins va hamkorlari ishtirok madaniyatini yaratish, almashish va boshqalar bilan bog‘lanish imkoniyatlari orqali muhokama qiladi [1]. Benkler hamkorlikdagi ishlab chiqarishning tashkil topishini an’anaviy firma chegaralaridan tashqarida tahlil qiladi [2]. Ushbu manbalar umumiy mahsulot yaratilishini tushuntirishga yordam beradi, lekin jamoaviy faoliyat har doim teng yoki har bir ishtirokchi uchun rivojlantiruvchi ekanini kafolatlamaydi. Hissa, qaror va e’tirof alohida o‘rganilishi kerak.

Tadqiqot savoli: raqamli hamkorlikda yoshning ijodiy agentligi texnik rol va jamoaviy natijadan qanday farqlanadi? Maqsad individual tashabbusni umumiy ijoddan uzmaydigan, ammo unda yo‘qolib ketishiga ham yo‘l qo‘ymaydigan konseptual asos yaratish. Mualliflik hissasi g‘oya tanlash, rol taqsimoti, mazmuniy qaror va mualliflik e’tirofini birgalikda tekshiruvchi matritsada ifodalanadi.

Materiallar va metodlar

Nazariy-konseptual tahlilda ishtirok madaniyati[1], tengdoshlar hamkorligidagi ishlab chiqarish [2] va amaliy hamjamiyatlarda o‘rganish [3] qiyoslandi. Resurs va real imkoniyat farqi [4] ijodiy faoliyatga kirish shartlarini aniqlashtirish uchun qo‘llandi. Manbalar maqsadli tanlangan; ular bir xil empirik vaziyatni tasvirlovchi korpus emas. Tahlil ularning farqli tushunchalarini muayyan tadqiqot savoli atrofida bog‘laydi.

Birliklar g‘oya, texnik ijro, mazmuniy tahrir, qaror vakolati, hissa e’tirofi va keyingi mustaqil faoliyatdir. Konstitutsiyaning 53-moddasi ijod va madaniyatga oid normativ kontekst sifatida olindi [5]. Bu norma muayyan jamoa ichidagi amaliy tenglikni isbotlamaydi. Ishda birlamchi loyiha korpusi yoki ijodiy rivojlanish testi yo‘q; keyingi misol voyaga yetgan yoshlar ishtirokidagi shartli raqamli katalog loyihasidir.

Natijalar

Yaratilgan mahsulot va yaratuvchi subyekt. Birinchi natija ijodiy subyektlikni texnik bajarganlikdan farqlashdir. Shaxs murakkab amallarni bajarishi, ammo mahsulotning maqsadi yoki mazmunini tanlashda qatnashmagan bo‘lishi mumkin. Aksincha, kamroq texnik ish qilgan ishtirokchi muhim talqin yoki yechim taklif qilishi mumkin. Shu sababli hissa tahlili ishlangan daqiqa yoki fayl hajmi bilangina cheklanmaydi. Ayni mahsulotda qaysi qaror kim tomonidan qanday asoslanganini ko‘rsatish lozim.

Ikkinchi natija o‘zini ro‘yobga chiqarishni tashqi e’tirofdan ajratishdir. Mahsulot ommalashgani shaxs o‘z maqsadini amalga oshirganini isbotlamaydi. U o‘zini boshqa odamlarning talabini bajargan deb his qilishi mumkin. Biroq tashqi e’tirof ahamiyatsiz ham emas: boshqalarning mazmuniy munosabati keyingi ijodga material berishi mumkin. Maqolada shaxsiy ma’no va jamoaviy baho o‘zaro bog‘liq, ammo mustaqil dalil qatlamlari sifatida olinadi.

Wengerning ishtirok, ma’no va identiklik haqidagi yondashuvi [3] bu munosabatni faoliyat davomida ko‘rishga imkon beradi. Ijodiy o‘sish yakuniy faylda emas, yangi vazifani tushunish, asoslash va boshqalar bilan kelishish jarayonida namoyon bo‘lishi mumkin. Lekin bu nazariy imkoniyat empirik natija emas. Har bir ishtirokchining oldingi tajribasi va

keyingi mustaqil amali alohida o‘rganilmaguncha rivojlanish haqida qat’iy xulosa berilmaydi.

Individual hissa va umumiy qarorning aloqasi. Uchinchi natija jamoaviy natijani hissalarning oddiy yig‘indisi deb olmaslikdir. G‘oya, tahrir, texnik ijro va tashkiliy ko‘mak bir-birini o‘zgartirishi mumkin. Benklerning hamkorlikdagi ishlab chiqarish talqini [2] bunday bog‘liqlikni o‘rganish uchun asos beradi. Mazkur maqoladagi xulosa: umumiy mahsulotga qo‘shilgan hissa uning ko‘rinuvchanligi bilan bir xil emas. Ko‘p ko‘rinadigan taqdimotchi barcha mazmunni yaratgan bo‘lishi shart emas; ko‘rinmaydigan tekshiruv ham muhim vazifa bajarishi mumkin.

To‘rtinchi natija mualliflik e’tirofini mazmuniy qaror huquqi bilan bog‘lashdir. Ismning yakuniy ro‘yxatda turishi shaxs tahrirga rozilik bildirganini yoki o‘z hissasini qanday ishlatishga ta’sir qilganini to‘liq ko‘rsatmaydi. Frickerning bilim beruvchi shaxsni e’tirof etish muammosi [6] bu yerda kimning tajribasi jiddiy ko‘rib chiqilishini tekshirishga yordam beradi. E’tirof muqobil fikrni tinglashni talab qilishi mumkin, lekin barcha takliflarni qabul qilish majburiyatiga teng emas.

Jamoaviy mahsulotda individual subyektlikni aniqlash. Matritsa rol, hissa va vakolatni bir-biridan ajratadi. O‘lchovlar jamoa a’zolariga iste’dod yoki ahamiyat reytingi berish uchun mo‘ljallanmagan.

1-jadval. Ijodiy hamkorlik va hissa e’tirofining tahlil matritsasi

Tahlil o‘lchovi	Tadqiqot savoli	Tekshiriladigan dalil	Talqin chegarasi
G‘oya	Maqsadni kim va qanday belgiladi?	Dastlabki taklif va muhokama.	Ishtirok etish maqsad tanlash emas.
Rol	Vazifalar qanday kelishilgan?	Rol va vakolat qaydi.	Rol nomi real hissa emas.
Mazmuniy qaror	Qaysi tahrir kim tomonidan asoslandi?	Versiya va tahrir sabablari.	Fayl hajmi qaror sifatini bildirmaydi.

Tahlil o‘lchovi	Tadqiqot savoli	Tekshiriladigan dalil	Talqin chegarasi
E’tirof Recognition	Ko‘rinmaydigan hissa qanday qayd etildi?	Manba, tekshiruv va ko‘mak izohi.	Ommaboplik mualliflikni belgilamaydi.
Kelishuv	Natijadan foydalanish sharti qanday? What conditions govern use of the result?	E’lon, qayta ulashish va rozilik. Publication, reuse and consent.	Umumiy fayl cheksiz ruxsat emas. A shared file is not unlimited permission.
Davomiylik	Keyingi mustaqil ijodga nima qoldi?	Yangi vazifa va foydalanish imkoniyati.	Bitta mahsulot barqaror o‘sish emas.

Tahlilda bir ishtirokchi bir nechta rolni bajarishi yoki bir qaror birgalikda shakllanishi mumkinligi saqlanadi. Hissalarni ajratish ularni sun’iy ravishda bir-biridan uzish emas; umumiy natija qanday yaratilganini tushuntirishdir.

Jamoa ichidagi kelishmovchiliklar yakuniy hisobotdan chiqarib tashlanmaydi. Ular mas’uliyat, ma’no va e’tirof qanday kelishilganini ko‘rsatadigan muhim tahlil materiali bo‘lishi mumkin. Lekin shaxsiy fikrlar faqat tegishli rozilik bilan ishlatiladi.

Shartli vaziyat: ko‘p tilli raqamli katalog. Yoshlar guruhi mahalliy ijodkorlar ishlari haqida ko‘p tilli raqamli katalog tayyorlayotganini faraz qilamiz. Bir ishtirokchi suhbatlarni tashkil etadi, ikkinchisi suratlarni qayta ishlaydi, uchinchisi izohlarni yozadi, to‘rtinchisi tarjimani tekshiradi. Yakuniy taqdimotda faqat sahifani yuritgan shaxsning ismi ko‘rinadi. Bu real loyiha haqidagi dalil emas; hissaning ko‘rinishi bilan uning mazmuniy vazifasi o‘rtasidagi farqni ochuvchi shartli vaziyatdir.

Tahlil kiritilgan mehnat soatlarini sanash bilan tugamaydi. Qaysi g‘oya kim tomonidan tanlangan, manbalarni kim tekshirgan va mazmuniy xatoni kim tuzatgan? Yakuniy tahrirga kim rozi bo‘lgan, qaysi ishtirokchi o‘z hissasining noto‘g‘ri ishlatilganini ayta oladi? Ushbu

savollar hissa, vakolat va e’tirof qatlamlarini ajratadi. Ismlarni ko‘paytirishning o‘zi bu munosabatlarning barchasini hal qilmaydi; rollarning tushunarliligi ham kerak.

Jamoa muhim tahrirlarni qayd qilish, rollarni aniq ko‘rsatish va mahsulotni e’lon qilishdan oldin ishtirokchilarning tegishli qismlariga izoh olish yo‘lini tanlashi mumkin. Bular normativ-konseptual takliflar, sinovdan o‘tgan samarali usullar sifatida berilmaydi. Maqsad shaxsiy ijodni umumiy natijadan ajratish emas, umumiy natijada shaxsning hissasi va qarori qayerda ko‘rinishini aniqlashtirishdir. Kelishmovchilik yuzaga kelishi hamkorlik butunlay yo‘q degani emas.

Resurs va mahsulotdan keyingi imkoniyat. Robeynsning imkoniyatlar yondashuvi [4] birgalikdagi faoliyatda qatnashish bilan keyinchalik mustaqil ijod qila olishni farqlashga xizmat qiladi. Umumiy jamoada vazifa bajarilgan bo‘lsa ham, ishtirokchi zarur dastur, ma’lumot yoki ko‘makdan keyin foydalana olmasligi mumkin. Shuning uchun mahsulotning tugashi bilan salohiyatning saqlanishi alohida natijalardir. Tadqiqotda «bir marta qatnashdi» degan qayddan barqaror yaratuvchi subyekt shakllandi, degan xulosa chiqarilmaydi.

Nissenbaum yondashuvi [7] umumiy ijodda boshqalarga oid ma’lumotdan foydalanish chegarasini ko‘rishga yordam beradi. Katalogga material berish unga doir barcha yozishmalarni ommaga chiqarishga rozilik emas. Shuningdek, jamoaviy faylga kirish huquqi uni boshqa maqsadga cheksiz ko‘chirish vakolatini bildirmaydi. Hamkorlik etikasi ijodiy erkinlik bilan manba va ishtirokchilarning kontekstual chegaralarini birga saqlashi kerak.

Muhokama

Raqamli hamkorlikni avtomatik tenglashtiruvchi jarayon deb ko‘rish yashirin mehnat va vakolat farqlarini tahlildan chiqarishi mumkin. Bitta ishtirokchi texnik infratuzilma yoki auditoriyaga kirishni nazorat qilsa, qolganlarning mazmuniy qarori cheklanishi ehtimol. Ammo rolning noteng taqsimlanishi har doim adolatsizlikni isbotlamaydi: tajriba, ixtiyoriy kelishuv va vazifa talabi boshqacha bo‘lishi mumkin. Tadqiqot aynan qanday kelishuv bo‘lganini va uni qayta ko‘rish imkoniyatini tekshiradi.

Shaxsiy e’tirofni hamkorlikdan ustun qo‘yish ham boshqa muammo yaratadi. Umumiy mahsulot faqat individual nomlar yig‘indisi emas; bir-birini to‘ldirgan tajriba yangi mazmun yaratishi mumkin. Jenkins va hamkorlarining ishtirok madaniyati haqidagi yondashuvi [1] shu umumiy jarayonni ko‘rishga yordam beradi. Mazkur maqola individual hissani saqlash bilan jamoaviy natijani tan olishni birgalikda asoslaydi. U barcha ishtirokchilar bir xil hissa qo‘shgan, degan tayyor tenglikni nazarda tutmaydi.

Matritsa mahsulotning badiiy sifatini yoki shaxsning ijodiy iste’dodini o‘lchaydigan vosita emas. Uning predmeti qaror, hissa va e’tirofning munosabatidir. Kelgusi tekshiruvda loyiha versiyalari, rollar kelishuvi va ishtirokchilarning alohida izohlari qiyoslanishi mumkin. Yakuniy mahsulotning ommabopligi mustaqil natija sifatida saqlanadi. Hozirgi maqolada bunday korpus yig‘ilmagan, ijodiy o‘sish yoki hamkorlikning sababiy ta’siri hisoblanmagan. Natijalar konseptual va normativ chegarada qoladi.

Xulosa

Yoshlarning madaniy mahsulot yaratuvchi subyekt sifatida shakllanishi texnik bajarish, mazmuniy qaror va ijtimoiy e’tirof munosabatida talqin qilindi. Individual hissa umumiy natijadan ajratilmadi, lekin uning ichida yo‘qolib ketadigan belgi sifatida ham olinmadi. Mualliflik natijasi g‘oya, rol, qaror, e’tirof va keyingi mustaqil imkoniyatni alohida tekshiradigan hamkorlik matritsasidir.

Raqamli mahsulotning yaratilishi teng ishtirok yoki barqaror ijodiy rivojlanishning yetarli dalili emas. Bunday xulosa uchun har bir ishtirokchining qaror asoslari, hissasidan foydalanish shartlari va yangi vaziyatdagi mustaqil faoliyati o‘rganilishi lozim. Ushbu maqola shu tekshiruvning ijtimoiy-falsafiy asoslarini beradi; amaliy samaradorlik yoki O‘zbekiston yoshlarining umumiy ijodiy darajasi haqida da’vo qilmaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Jenkins H., Purushotma R., Weigel M., Clinton K., Robison A. J. Confronting the Challenges of Participatory Culture: Media Education for the 21st Century. Cambridge, MA: MIT Press, 2009. https://doi.org/10.7551/mitpress/8435.001.0001

2. Benkler Y. Coase’s Penguin, or, Linux and The Nature of the Firm. Yale Law Journal. 2002. Vol. 112, No. 3. P. 369–446. https://doi.org/10.2307/1562247

3. Wenger E. Communities of Practice: Learning, Meaning, and Identity. Cambridge: Cambridge University Press, 1998. https://doi.org/10.1017/CBO9780511803932

4. Robeyns I. The Capability Approach: a theoretical survey. Journal of Human Development. 2005. Vol. 6, No. 1. P. 93–117. https://doi.org/10.1080/146498805200034266

5. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Yangi tahrir, 2023. Rasmiy elektron matn. https://constitution.uz/oz/clause/index

6. Fricker M. Epistemic Injustice: Power and the Ethics of Knowing. Oxford: Oxford University Press, 2007. https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198237907.001.0001

7. Nissenbaum H. Privacy as Contextual Integrity. Washington Law Review. 2004. Vol. 79, No. 1. P. 119–158. https://digitalcommons.law.uw.edu/wlr/vol79/iss1/10/

